

STUDENTEN-WEEKBLAD.

Redacteuren: J. B. H. Coenen, W. L. Ghijsen, N. G. Kam,
J. L. A. Ledeboer, S. H. Stoffel.

Dit blad verschijnt Donderdags, behalve in de vacantiën. De abonnementsprijs is **f3,50**, bij vooruitbetaling **f3,—** per jaar.
De jaargang loopt van 1 October tot 30 September.
De prijs der advertentiën is 10 cents per regel.

UITGEVER:
J. WALTMAN Jr.
DELFT.

Inzendingen die Dinsdagmiddag 12 uur niet aan het redactie-adres zijn bezorgd, kunnen niet meer in het eerstkomend nummer worden opgenomen.
Het adres voor redactie en administratie is: Binnewatersloot 33.

IN MEMORIAM.

J. F. C. WREDE.

23 Februari 1903.

In Memoriam J. F. C. WREDE.

Dezen morgen is hij, die zoo plotseling uit den kring der zijnen getreden is, naar zijn laatste rustplaats gebracht. Daar hij redacteur van het Studenten-Weekblad was, voelen wij ons gedrongen met een kort woord zijner te gedenken.

De weinigen onder ons, die destijds met hem deel der redactie uitmaakten, hebben een diepen indruk behouden van de toewijding en ijver, waarmee de overledene zijn functie waarnam, van zijn ernstige, consencieuse levensopvatting, van de ridderlijkheid en moed, waarmee hij zijn overtuiging getrouw was, niet schroomende deze te wijzigen, waar hij inzag gedwaald te hebben.

En nu laten wij het woord aan een zijner meest intieme vrienden, die beter dan wij in staat is uiting te geven aan de gevoelens, die zijn heen-gaan, bij hen die hem kenden, verwekt heeft.

REDACTIE.

Hij schut vergeefs sich selven moe,
Wie schütten wil den starcken vliet,
Die van een steyle rotse schiet
Na haren ruymen boezem toe.

VONDEL.

Zoo is dan plotseling gekomen de dood, om van ons weg te nemen een vrind, in den bloei zijner jeugd. Zoo is dan plotseling gebeurd, hetgeen wij vreesden, dat in de toekomst geschieden zou, voorspeld door de wetenschap, hoewel de hoop ons steeds gebleven was, dat de kracht der jeugd de venijnige kwaal in sterkte zou overtreffen. IJdel gebleven hoop! FRITS is thans niet meer. Door een val van zijn fiets op Pinkster-Zondag 1900, waarbij hij zich oogenschijnlijk onbeteekenend bezeerde, daalt hij thans ten grave.

Nog twee jaren was uiterlijk niets aan hem te zien. Zijn niet-slagen voor B₂ was echter voor hen, die hem kenden, een duidelijk bewijs, dat er iets haperde. Maar wat?

Totdat eindelijk op zijn voorhoofd verscheen de noodlottige verdikking, die hem nu ondanks alle wetenschappelijke pogingen, ontrukkt heeft aan zijn familie- en vriendenkring. Nog daags te voren zijn wij bij hem geweest, en zoo als telkens als wij hem opzochten, verlieten we hem, met een steeds sterker wordende hoop, dat toch óók wel níét gebeuren kon, dat verschrikkelijke, waarvoor wij op professorale uitspraak vreesden, dat sterven van onzen jongen vriend, gezond van hart en geest. Edoch, Gods wegen zijn ondoorgrondelijk. Maandag-morgen kregen wij bericht, dat FRITS was hééngestaan voor altijd.

* * *

Van de velen, die hem kenden, hebben slechts weinigen hem begrepen, hem nog gekend, zooals hij wérkelijk was, voor dat die droeve val geschiedde. Vandaar dat ik het mij tot een plicht reken hem zoo goed mij dat mogelijk is te memoreeren. Hij was vroolijk en opgeruimd, maar tegelijkertijd ernstig waar het zijn plicht gold. Altijd wist hij met zijn vrienden te schertsen, maar vergat ook niet, dat het leven méér van ons vergt.

Zijn ziel was geheel vervuld met idealen, die zich eerst uitten in zijn vroom-godsdienstig-zijn, in zijn-zien-van-zijn-God in alle dingen, later, toen er een opstand gekomen was in zijn eerlijk innerste, om de schreeuwende oneerlijkheid van weelde aan den eenen, ellende aan den anderen kant, in zijn voelen en werken voor de democratie. En al moge deze ommekeer aanvankelijk eenigen van hem vervreemd hebben, door zijne zich altijd en in alles uitende groote eerlijkheid was spoedig die klove overbrugd en was hij slechts in hunne achting en vriendschap gestegen.

Eenvoudig, ridderlijk en goed te zijn was alles wat hij wenschte.

God hebbe zijne ziel!

J. W.

Eerstvolgende REDACTIEVERGADERING
ten huize van N. G. KAM, Koornmarkt 72,
Dinsdag 3 Maart, te 4 ure.

DELFTSCH STUDENTENCORPS.

Quick—D. S. V. V. (2-1).

Deze wedstrijd, door het niet in orde zijn der kalklijnen op het Delftsche veld, in Den Haag overgespeeld, maakte een einde aan de laatste kansen der D. S. V. V. op het kampioenschap harer afdeling. Zoo hebben dan de pogingen om Delft een 1e klasse vereeniging te bezorgen ook ditmaal weder schipbreuk geleden en wel grootendeels door eigen schuld. Zoowel de nederlaag tegen „Concordia” als het gelijkspel tegen „Volharding” waren onnoodig geweest en zijn gedeeltelijk te wijten aan laksheid, gedeeltelijk aan het feit, dat enkele elftal-leden nog maar steeds niet begripen, dat ze, wanneer ze zich bij den aanvang van het seizoen verbonden voor de vereeniging uit te komen, niet meer uitsluitend voor eigen genot spelen, doch ook wel degelijk nog door moreele verplichtingen tegenover hunne mede-elftal-leden gebonden zijn. Waar de race-roeiërs van „Laga” zich de opofferingen van een langdurigen en vervelenden trainingstijd getroosten om den roem hunner

vereeniging te handhaven, doet het pijnlijk aan, wanneer men zelfs bij belangrijke wedstrijden steeds eenige D. S. V. V.-spelers zoogenaamd tot hun verontschuldiging hoort aanvoeren, dat ze óf pas 's morgens thuis zijn gekomen óf de geheele week ongeveer niet geslapen hebben.

Vooraf tegenover hen, die er het 1e klasse spel aan gaven om de D. S. V. V. er-boven-op te helpen, lijkt mij een dergelijke handelwijze zéér onverantwoordelijk.

Doch basta hierover; nabetrachtingen kunnen toch niets meer goedmaken en het feit is er, dat de kans wederom verkeken is. Wij zijn nu voor het dilemma gesteld: óf het volgende jaar met vernieuwden moed te trachten het 1e klasse-schap te verkrijgen, óf den boel maar op te geven.

Hoe vreemd dit ook mag schijnen, ik gevoel het meest voor het laatste.

Het club-enthousiasme, dat bij H. B. S.—vereenigingen e. d. bestaat komt bij ons, zeer begrijpelijk, slechts in geringe mate voor. De meeste onder ons beschouwen, en niet ten onrechte, het voetbalspel absoluut als bijzaak en beoefenen het uitsluitend voor hun plezier en tevens als gezonde lichaamsbeweging. Wél beschouwd is dit voor personen die hun schooljaren achter den rug hebben en zich voor ernstiger en belangrijker zaken gaan interesseeren de eenig ware en verstandige opvatting en het spelen in een competitie van den Nederlandschen Voetbal-Bond, is er tevens door veroordeeld. Wanneer, zooals i.l. Zondag een mijnheer Binnendijk krachtens zijn scheidsrechterlijke macht 22-spelers noodzaakt 1½ uur in een waar hondenweer te spelen, merkt men weinig van de lichtzijde van het edele voetbalspel en

begint menigeen er aan te twifelen of dat nu wel een gezonde sport mag genoemd worden.

Volgens mijne meening verdient dan ook ernstig overwogen te worden of 't niet verstandiger is, het volgende seizoen niet meer in den N. V. B. uit te komen, doch te trachten een interacademiale voetbal-competitie op te richten; de ontmoetingen kunnen dan op wekdagen plaats hebben en door een gezellig samenzijn gevolgd worden, zooals dit ook bij de Hockey-wedstrijden tusschen Leiden en Delft gebruikelijk is. Bovendien kan natuurlijk voor alle mogelijke en onmogelijke bekens, kransen . . . enz. ingeschreven tournees en friendly-games gehouden worden. Inderdaad lijkt mij dit een veel aantrekkelijker vooruitzicht, dan een hernieuwde poging om het in den N. V. B. tot de 1e klasse te brengen met niet te vermijden conflicten met zich-drommels-gewichtig-voelende-voetbalautoriteitjes, nog daargelaten of het mogelijk zou blijken weder 11 spelers te vinden, in-staat-zijnde met een redelijke kans op succes deze poging te ondernemen.

* * *

Ten slotte nog een enkel woord over den wedstrijd Quick—D. S. V. V. zelf.

Het Delftsche elftal was als volgt samengesteld: Nix (goal), Bauermann en Brutel de la Rivière (backs); Niermeijer, van Driest en Godin (half-backs); en Ter Horst, Reuhl, Bergsma, Lagerwey en Kakebeeke (forwards).

Bakker en Delprat ontbraken dus.

Voor de rust speelt D. S. V. V. met den wind mede en het spel is vrijwel gelijk verdeeld. Bergsma scoort de 1e goal voor Delft en bijna had Lagerwey de score op twee gebracht, Beeuwkes, de Quick-keeper weet echter nog juist den gecenterden bal te onderscheppen en weg te werken. Herhaaldelijk valt Quick heftig aan, stuit echter steeds op de D. S. V. V.-backs en keeper die zooals gewoonlijk goed spel vertoonen.

Het mag Delft niet meer gelukken te scoren, zoodat met de rust de stand nog steeds 1-0 en een nederlaag vrij zeker is.

Na de rust gaat Lagerwey half-back spelen; de wind, die sterk in hevigheid is toegenomen en weldra op een orkaan gaat lijken, houdt het spel grotendeels op de D. S. V. V.-helft nu en dan breken de forwards door, doch kunnen het meestal niet verder brengen dan tot de backs der tegenpartij, waarvan vooral den Berger door zuiver en krachtig spel nitmunt. De zeer vlugge en handige Haagsche voorhoede valt voortdurend ontstuimig aan en het is dan ook duidelijk dat scoren niet kan uitblijven. Het spel van Bauermann vóór de rust zeer goed, wordt plotseling aanmerkelijk minder, vele ballen mist hij, andere weet hij slechts zeer onvoldoende tegen den sterken wind in weg te trappen. Het gevolg is, dat Brutel herhaaldelijk zijn, partner te hulp moet komen en zijn fouten herstellen; als ook hij eenmaal mist, krijgt een der Quick-forwards een gemakkelijken kans en maakt met een zacht schot den stand gelijk. Mijns inziens had Nix dezen bal kunnen houden, wellicht echter speelde het onverwachte ervan hem parten, daar hij er geen hand naar uitstak.

Even te voren had Reuhl een prachtige kans om de D. S. V. V.-leiding te verhoogen, doch verknoede dezen door een slecht schot naast de goal.

Door de gelijkmakende goal is de wedstrijd vrijwel beslist, toch geeft D. S. V. V. nog niet op en vooral Lagerwey, Brutel en Godin werken buitengewoon hard. Eindelijk forceert Quick weer een corner, Niermeijer; die den Haagschen center-forward dekt, trapt over den bal heen, zoodat deze hem voor de voeten krijgt en scoort. (2-1).

De stand blijft nu onveranderd en Quick heeft de overwinning behaald met dezelfde cijfers, waarmee D. S. V. V. haar de 1e maal sloeg.

Bij de Delftenaren blonk boven allen Lagerwey uit, vooral na de rust als half-back speelde hij onvermoeid en met veel succes. Jammer dat hij niet reeds eerder in de middenlinie geplaatst is, waar hij aanmerkelijk meer presteert, dan als forward. In de verdediging lieten verder Godin, Brutel en Nix goed spel zien en ook Bauermann vóór de rust. Niermeijer was maar zwakjes en ook van Driest was niet tegen den zwaren taak van een center-half-back opgewassen, hoewel hij hard werkte. Mocht dus de verdediging vrij bevredigend genoemd worden, van de voorhoede is dit niet te zeggen.

Ter Horst vond in Rompies een tegenstander waartegen hij weinig vermocht, Reuhl en Bergsma werkten wel hard doch vonden eveneens de Quick-verdediging te sterk voor

hunne krachten en Kakebeeke gaf den indruk zeer ongevoelend te zijn, waarbij echter dient in aanmerking genomen te worden, dan hij door een kwetsuur aan den voet vrij zwaar gehandicapt was.

Het Quick-elftal was in iedere linie uitstekend en het kan niet ontkend worden dat zijne overwinning alleszins verdiend was. Quick is nu kampioen onzer afdeeling en zal ongetwijfeld in kampioens- en promotie-wedstrijden een goed figuur slaan. Der D. S. V. V. resten nog twee wedstrijden: tegen „Achilles” en „Concordia” beide te Delft. Daar beide matches gewonnen moeten worden om althans de 2e plaats te behouden en boven „Achilles” te blijven is het te hopen dat de D. S. V. V.-spelers, nu de kans op het kampioenschap weg is, den boel er niet bij zullen laten liggen, doch op waardige wijze het seizoen ten einde brengen.

J. B. H. C.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN EN WETENSCHAP.

Andere op- en aanmerkingen.

Naar aanleiding van het stuk van den heer v. d. P. in het vorige Nummer.

I.

Het voornaamste excuus dat de heeren v. L. en v. d. P. voor het schrijven van hun stukken in dit blad kunnen aanvoeren, is dat in deze dagen zoo velen hun kop voor een goed deel kwijt zijn. Keert de kalmte terug en behooren ook zij tot de gelukkigen die de zenuwspanning hebben overleefd, dan zullen ze, als ettelijke anderen, zich verbazen over de malligheden waartoe een mensch al komen kan. Wel op verschillende wijzen. De heer v. L. zal klagen dat hij zich opblies tot het voortbrengen van een bombast, die zelfs in deze dagen van gezwollen tongen algemeene hilariteit verwekte — de heer v. d. P. zal het betreuren dat hij zoo vergeten kon hoe raadzaam het is „accuraat met het hoofd te werken”, en hoe bedenkelijk onbezonnen zotheden te publiceeren.

Van beide heeren, men merkt het onmiddellijk, is stukjes schrijven het fort niet — en dat is niet erg. In paisibeler tijden waren ze zich vermoedelijk wel nimmer er aan te buiten gegaan. Maar in deze weken, nu in iedere burgerkrant van achter de twintig duizend bajonnetten der opgeroepen lichten de meeste onbekookte en onverantwoordelijke aanvallen worden gedaan op arbeiders en arbeidersbeweging, nu in bijna elk burger-gezin de felle taal van reactionair klassebesef in welbehagen weerklinkt — in deze weken krijgen zwakken een gevoel van kracht, worden beschroomden brutaal, vatten invalieden het voornemen op om nog eens dienst te doen op treinen en lijnen, kijken weerbaarheidsstudenten met een dapper oog naar hun geweer en trekken lieden aan de schrijverij, die wijs zouden wezen als ze zich niet buiten particuliere correspondentie en poezie-albums waagden. Intusschen is het kenschetsend voor het intellectueele leven onder de Delftsche studenten, dat zich hier niet op meer bezonnen en minder gebrekkige wijze een afkeer van het streven der arbeiders openbaart.

Wie het zelfs zijn medestanders te kras maakt, zooals de heer v. L., behoeft geen antwoord.

Het stuk van den heer v. d. P., bedaarder gesteld en kalmer, hoewel niet beter gedacht, wordt wegens de aandacht die velen er aan hebben geschonken, een paar aantekeningen waard.

* * *

Het „enkele woord van Oudegeest”, om mee te beginnen.

In de oogen van den heer v. d. P., als in die van velen, is vooral dit zoo ergerlijk in den toestand van het oogenblik dat „een enkel woord van Oudegeest c.s.” voldoende is om, zooals hij het noemt, „alles in de war te sturen”. Hij vergeet, evenals allen die deze klacht aanheffen, dat het enkele woord van Petter en Oudegeest zonder effect zou zijn gebleven als niet de mannen tot wie het gericht was dat woord met instemming verwachtten. Hij verliest uit het oog dat aan het stakings-sein van den 31en Januari, de plaatselijke vergaderingen voorafgingen waarin de personeelen de gekozen leiders machtigden dat enkele woord te spreken. Heeft de geestdriftige stemming dier vergaderingen, zooals de dagbladverslagen ze deden kennen, op

hem dan geen indruk gemaakt? Heeft hij dan daaruit niet begrepen hoe de heele verantwoordelijkheid voor den strijd-lustigen geest der beambten, en voor „het enkele woord”, neerkomt op de directies die het door jarenlange onderdrukking en grievende vernedering zoover hebben gebracht? Het gaat, dat mag v. d. P. bedenken, met het proclameeren van een staking anders dan met het oproepen van lichten, al is er de overeenkomst, dat in beide gevallen „een enkel woord” groote gevolgen heeft. Bij zoo'n oproeping immers stuurt „een enkel woord” van een minister van oorlog werkzaamheden en zaken van twintig duizend jonge mannen „in de war”, zonder dat hun gevraagd wordt, of zij al die drukte noodig achten en met haar doel instemmen. De heer v. d. P. heeft gelijk als hij zich hieraan ergert. Bij de spoorwegaarbeider is zijn ergenis misplaatst.

Maar onze schrijver heeft er klaarblijkelijk een zeker genoegen in zich aan de arbeiders te ergeren. Slechts diegenen onder hen, die nog genoeg gedemoraliseerd zijn om tot onderkruiperswerk bereid te worden gevonden, kunnen in zijn oogen genade vinden. Hen „die zich gebonden achten door hun eed en het reglement, die weten wat hun plicht is” stelt hij ver boven „de schreeuwende menigte” die alleen luistert naar het machtswoord „geld”. De tegenstelling getuigt zoowel van slordige waarneming als van gebrekkig nadenken. Het moet hem gedesilluseerd hebben, als hij gehoord heeft hoe men juist met bedreiging van stoffelijke schade de menschen van staking tracht terug te houden en met speculatie op hun zelfzucht hen voor de „ordebonden” tracht te lijmen! En het moet hem ongelegen zijn gekomen dat van verschillende zijden is aangetoond hoe bij de staking van eedbreuk geen sprake was. Hinderen moet het hem ook dat de moderne arbeiders nog andere plichten kennen dan die tegenover hun werkgevers — en dat die plichten van klasse-trouw en kameradschap hun zwaar wegen. Die brave onderkruipers, zij mogen hun plichten tegenover den patroon ad absurdum getrouw blijven, en de lof oogsten van burgerkranten en van v. d. P. — zij zijn in de oogen van in klassenstrijd staande proletariërs zoo goed verraders, als in de oogen van v. d. P. de lieden die in oorlogstijd den vijand tegen hun eigen landgenooten hulp bieden. En het feit dat het loon voor hun verraad hun in nooddrift begeerlijk en nuttig zijn kan, maakt hen zoo min tot achtenswaardige helden als de behoefte aan de zilverlingen Judas den stralenkrans der heiligen kon bezorgen.

Echter de heer v. d. P. blijkt de arbeiders-beweging met een boos oog aan te zien. Hij beschouwt haar als het drijven van een schreeuwende menigte „die alleen luistert naar het machtswoord „geld”! Het is voor de variatie wel eens gemakkelijker als een eigenschap die kapitalisten, kleine en groote Carnegie's, Pierpont Morgan's, Krupp's en dergelijken, als een deugd wordt aangerekend, die de gansche samenleving ten zegen strekt, de arbeiders nu als een zonde wordt verweten! Gelukkig voor hen, bedrevend voor v. d. P., dat ze er onschuldig aan zijn. Want van jagen naar geld kan eerst sprake zijn waar de wensch naar voldoende levensonderhoud reeds vervuld is. En zoover is het bij onze arbeiders nog niet. Kan de heer v. d. P. niet begrijpen, wat een krullenjongen duidelijk is, dat arbeiders als ze meer weeggeld vragen, niet verlangen naar geld als zoodanig, ten einde het te kapitaliseeren of in een kous te stoppen — maar dat het hun te doen is om meer brood voor hun gezin, om betere huisvesting, behoorlijker kleeding, minder gebrekkige opvoeding der kinderen, verlichting der huishoudelijke zorgen voor de vrouw, om wat rust, wat genot, wat ontwikkeling? Zouden de arbeiders hun meerder loon na verhooging brengen naar de geldlâ van den leverancier van levensbehoefden, of naar de brandvrije kluis van den kassier? Het is te prijzen in v. d. P. als hij toornet tegen het jagen naar geld. Maar laat hij voor oogen houden dat bij die jacht de arbeiders niet den rol der jagers, maar dien der honden vervullen. En dat het naaste doel van hun beweging is om door de ondernemers half zoo goed te worden verzorgd als jachthonden door hunne meesters!

Hij acht ze misschien zooveel zorg niet waard. Althans hij stelt aan hunne eischen grenzen die door hem en zijn klassegenooten niet zouden worden aanvaard. Machinisten, meent hij, hebben geen recht loonsverhoging te vragen. Zij verdienen wel f 1100.— à f 1400.— „Is die bezoldiging niet zeer goed in evenredigheid met de diensten door hen bewezen?” en „Zouden dan ambtenaren met hetzelfde inkomen niet meer recht van staking hebben?”

Hij mag echter zoo'n vergelijking alleen maken voor hen die evenals de machinisten f 1100 à f 1400 als maximum traktement hebben *), en moet dus luitenants, jonge ingenieurs, e. t. q. er buiten laten ook al zouden die, wat minstens twijfelachtig is, ten aanzien der „bewezen diensten” met machinisten gelijk geacht mogen worden. Het zal hem moeilijk vallen een categorie van ambtenaren te vinden, die met dit maximum-traktement tevreden zijn, ook al kunnen quantiteit en kwaliteit hunner diensten niet met die der machinisten op een zelfde lijn gesteld worden. En al vond hij er talrijke, zouden dan de machinisten tevreden moeten zijn omdat anderen nog niet klagen? Zij behoeven zich toch niet aan het oordeel van die anderen te onderwerpen! Ze onderwerpen zich in deze aangelegenheden aan niemand, niet aan de directiën, niet aan de regeering, niet aan de heer v. d. P. Hun tevredenheid is een van de weinige dingen waarover zij zelf te beschikken hebben, hoe onaangenaam dat de heeren ook zijn kan.

Maar is het niet opmerkelijk, dat deze jonge bourgeois, als een goed kind zijner klasse, zich het recht aanmatigd den arbeider en zijn gezin tevredenheid voor te schrijven met een maximum-traktement, dat niet hooger is dan het aanvangs-salaris, waarmee hij als ongetrouwd jongmenschen nauwelijks genoeg zal nemen!

Hoe moeten toch bij hem arbeiders en heeren, wezens zijn van onderscheiden maaksel en met verschillende menschenrechten!

* * *

Zullen er nu, nadat v. d. P. met den dollen oproep van v. L. kalme instemming heeft betuigd, velen zijn onder de Delftsche studenten die zich beschikbaar zullen stellen voor het helpen waarnemen der spoorwegdiensten? Er zijn er een aantal die met de behandeling van de locomotief door practische oefeningen eenigermate vertrouwd zijn geraakt. Maar zij hebben gedurende de weken dat zij „reden” behalve de machine, ook het machine-personeel leeren kennen en een indruk gekregen van de verantwoordelijke taak, de lange diensttijden, de hooghartige bejegening der georganiseerde werklieden door de directiën. Hebben ze een normaal hart dan zullen ze dus weinig neiging gevoelen om deze mannen in hun eerlijken strijd te bemoeielijken. Zouden de vrijcorp-sen, waarvan men de oprichting bepleit heeft, dan wel veel meer leden krijgen dan de beide kampioenen, v. L. en v. d. P.? Het is niet te hopen. Voor de arbeiders is het weliswaar van weinig belang, want tegenover de twaalf-duizend georganiseerden die tot het neerleggen van den arbeid bij eventueele noodzakelijkheid bereid zijn, is wat Delft leveren kan slechts een nietig hoopje. Maar het zou geen aangenaam gezicht zijn, als een aantal jonge mannen, in de meest idealistische periode van het leven, zelve verkeerend in de gunstigste omstandigheden die zich denken laten, bereid waren tot het verzwaren van een rechtvaardigen strijd, die onderdrukte doch zelfbewuste mannen ondernamen in het belang van hun duizende gezinnen.

Hun houding zou niet te verdedigen zijn met een beroep op het belang van al degenen, die van staking nadeelen ondervinden. De klasse die zestig jaar lang geduld heeft dat de belangen van een groot spoorwegpersoneel werden verwaarloosd en bespot, die zich niet heeft bekommerd om het leed en de zorgen waarvoor door trotsche spoorweg-directiën geen voldoende verzachting werd gebracht, die al dien tijd geprofiteerd heeft, met de veiligheid en nauwkeurigheid bij het verkeer, van de ernst en de plichtsbetrachting der slecht behandelde arbeiders — heeft niet het recht nu met smaad en met hoon scherpe klachten aan te heffen over ongerief en schade die als gevolg van jarenlange verbittering een enkelen dag opgedrongen werden.

Laat men luisteren naar het wijze woord dat eenige bekende ingezetenen van Amsterdam in een manifest hebben gesproken tot het heerschende deel van ons volk. Het recht en de macht der arbeiders-organisaties erkennen, de billijkheid der arbeiders-ontevredenheid in 't oog houden, zich verheugen in het feit dat een slaven-kudde een menschen-leger wordt, dat is beter dan teruggang tot de oude, vroeger reeds slecht gebleken methode van minachting en hooghartigheid. Laat ook v. d. P. niet doorgaan op de aangenomen manier, en als volksopruiers en volksophitsers betitelen de mannen die gaan aan de spits

*) Aangenomen nu maar dat deze cijfers geheel juist zijn. Het „Sociaal Weekblad” van Zaterdag 1.1. verschaft hieromtrent belangrijke inlichtingen, die de cijfers van v. d. P. als opgesmukt doen kennen.

(Zie vervolg Bijvoegsel.)

BIJVOEGSEL

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD
van DONDERDAG 26 FEBRUARI 1903.

der legers, noch als een schreeuwende menigte verachten de troepen die aanrukken. Want de troepen gaan voorwaarts, en zij gaan ter overwinning. Hoe nobeler men hen bestrijdt, zooveel te minder pijnlijk zal het zijn het tegen hen te verliezen. Maar tergt men met woorden en tart men met daden, dan blijven voorzeker de catastrophes, hoe zeer ook geschuwd, niet uit.

Soldaten zijn nog voor veel bruikbaar en wapengeweld mist zijn uitwerking niet. Maar met eenige druppels bloed moge een oogenblik de geregelde voortgang der maatschappelijke ontwikkeling worden gestoord, geen zee van bloed kan haar duurzaam belemmeren. „Met het scherp der bajonetten”, zei eens Talleyrand, „kan men veel doen, maar men kan er niet op gaan zitten!”

J. W. A.

NASCHRIFT. Het bovenstaande was reeds ter zetterij, toen ik hoorde dat een twintigtal leden der „Studenten-Weerbaarheid” zich ter beschikking der regeering hebben gesteld. Voor de wijzen, die zoo dikwijls predikten dat jonge studenten niet te spoedig partij-kiezen mogen in maatschappelijke geschillen, oud-corpspraesides e. d., een aangewezen gelegenheid om hun verstandige vermaningen met klem te herhalen. Ze zouden deze heeren o. a. eens de vraag kunnen stellen of ze wel wetenschappelijk zeker zijn, dat wat ze verdedigen willen, de orde is en niet het onrecht.

Het is merkwaardig dat deze bereidverklaring geschiedde nog vóór bekend was wat tusschen de regeering en de arbeiders de kwestie zijn zou: nog vóór de wetsontwerpen publiek waren. Dit geeft den indruk dat we hier te doen hebben met een beweginkje van jongelui, die uit puur klasse-gevoel partij kiezen tegen de arbeiders, zonder dat ze ooit de beteekenis der tegenwoordige gebeurtenissen eens degelijk onderzochten. Van jongelui, die nog in beklagenswaardigen overmoed ronddartelen met een hoopje vooroordeelen en wanbegrippen uit hun kinderjaren.

Laten ze toch geen onberaden dingen doen. Misschien komen ze later tot het inzicht dat hun streven naar het herstel van orde en rust gelijkwaardig is met dat van een man die tot zijn benedenbuur zegt: „je mag je loopjongen mishandelen zoo hard als je wilt — dat laat mij koud. Maar pas op dat ik hem niet jammeren hoor, dan kom ik de trap af om... den jongen te ranselen, net zoolang tot hij weer stil is. Want ik wensch hier in huis orde en rust te handhaven!”

A.

Naar aanleiding van v. d. P.'s Op- en Aanmerkingen.

Het is nog geen halve eeuw geleden, dat men in Rusland met verwondering bemerkte, dat de lijfeigenen dezelfde gevoelens bezaten als de overige menschen der samenleving; men met verbazing waarnam, hoe deze slaven ook liefde en haat, smart en vreugde kenden. Dit was voor die dagen een groote ontdekking en Kropotkin vertelt ons, hoe verstomd hierover de meesten in Rusland waren, hoe edele jonkvrouwen hunne handen inéén sloegen en tot elkander zeiden: Kijk, zij voelen net als wij; wie had dat ooit gedacht.

Zoo verwonderd als deze fijnvoelende dames bij het vernemen dezer tijdingen, zoo verbaasd zullen de heeren v. d. P. en v. L. wel niet meer zijn, als ik hun vertel, hoe ook de arbeiders precies dezelfde soort menschen zijn als zij. Ja, wellicht zullen zij wel eenigszins gebelgd zijn door het feit, dat ik het noodig achtte, hun hier nogmaals op attent te maken.

En toch, toch geloof ik, dat zij daarvan nog niet heelemaal doordrongen zijn. Hunne stukjes althans doen mij dit vermoeden.

Vergelijk slechts de volgende aanhalingen:

Toegejuichte handelingen van zich zelve, of van de arbeiders, zoo het belang van v. d. P. met het hunne samen gaat.

Toegejuichte handelingen en gekoesterde verwachtingen van de arbeiders, zoo hun belang niet met dat van v. d. P. overeenstemt.

Moet nu de ingenieur die, zooals de heer S. opmerkt, behoort tot de bezittende klasse, moet hij tegen die klasse, tegen zijn eigen toestandsverbetering, tegen zijn natuurlijk egoïsme in, zich stellen buiten zijn klasse.

In den tegenwoordigen strijd om 't bestaan, zal hij, evenals de arbeiders, dat kiezen, wat voor hem het beste is.

Zou hij daarom te veroordeelen zijn?

Wanneer iemand voordeelen geniet, zonder het te willen of erom gevraagd te hebben, toevallig omdat andere ontevreden het wel hebben gedaan, is hij dan een klaplooper. De mensch is egoïstisch en zal dus voordeelen, die hem aangeboden worden niet weigeren. Is hem dit kwalijk te nemen?

Er zijn nu slechts twee mogelijkheden, óf v. d. P. stelt de arbeider op een veel hooger zedelijk standpunt dan zich zelve, óf hij acht het de plicht van de arbeider zijn belang voor dat van den bezitter op te offeren.

Ik wil hierna nog slechts het volgende aanstippen.

V. d. P. zegt: „En dit is ook eene zeer natuurlijke egoïstische uiting, want in den grond is ieder egoïst”. Deze menschenlijke eigenschap, die hij zóó gulweg bekent en die hij ook blijkbaar, zoo het hem zelf betreft, niet afkeurt, had hem toch ook het antwoord moeten geven op de vraag, waarom „de arbeiders, die geen werktuig, geen machine willen zijn van de werkgevers”, dit wel willen worden van hunne organisatie. Dit toch is in hun eigenbelang; haar optreden beoogt steeds verbetering van arbeidsvoorwaarden.

De volgende redenatie getuigt ook van weinig nadenken en levert een zeer eigenaardig bewijs, op welke losse gronden v. d. P. zijn betoog steunt:

„Is de tegenwoordige bezoldiging niet zeer goed in evenredigheid met de diensten door een machinist bewezen? Zouden dan ambtenaren met hetzelfde inkomen niet meer recht van staken hebben?”

Zou men zich niet precies op dezelfde wijze kunnen afvragen: Moet ik, zoo mijn buurman zóó gek is zich, zelfs nog meer dan ik, te laten uitmergelen, dit bij mij ook niet toelaten?

Heusch v. d. P.'s stukje is erg oppervlakkig. Ik geloof dan ook, ofschoon het me spijt deze insinuatie te moeten neerschrijven, dat hij niet erg op de hoogte der tegenwoordige arbeiders-beweging is. Misschien acht hij het niet de moeite waard zich van hare grondbeginselen op de hoogte te stellen, maar waarom schrijft hij dan daarover toch een stukje in het S. W.

Waarom wil hij dan de kans loopen door uitingen als deze: „waarin toch bestaat het streven der arbeiders? Voornamelijk in loonsverhooging” zich zelf bespottelijk te maken.

G.

*) Het gespatieerde is een inlassing van mij.

G.

Wanneer we verder lezen de oproep van het comité onder de spoorwegbeambten, die een geregelde dienst bij staking willen organiseren, dan treft het me, dat deze arbeiders wel door v. d. P. worden toegejuicht, als zij zich buiten hunne klasse stellen. *)

Staan zij, die weten wat hun plicht is, die zich gebonden achten door hun eed en het reglement, staan zij niet ver boven de schreeuwende menigte, alleen luisterende naar het machtswoord „Geld”?

Neen, als een arbeider tevreden is met zijn loon, als een onderkruiper daardoor in het onderhoud van zijn gezin kan voorzien, als hij, als gewoon denkend mensch handelt en zich niet als machine overgeeft aan een partijleider, dan stel ik zoo iemand boven de rest.

Een kritische Beoordeeling van X's Hypermodernisme.

II.

Hebben de snaterende ganzen het kapitoel gered, waarom zou een eenvoudig jongmensch niet het alarm-sigitaal kunnen blazen, dat een overrompeling van zijn slapende collega's door een duisterling onder begunstiging van den nacht, die dogmatische triumpfen voor den vollen dag hebben in plaats gegeven, te voorkomen in staat is.

Ik moet opmerken, voor ik verder ga, dat ik niet op zoo'n intieme voet verkeer met de heeren wijsgeeren en hun stelsels en nog minder met hun werken, als de heer X, wil hij zich zelf het recht geven te schrijven als door hem geschreven werd, zoo jong al, moet veronderstellen voor zijn eigen meer of minder beteekenend persoonkje, en mij daardoor de gelegenheid is ontnomen, voornamelijk omdat zoo weinig plaatsen werden aangegeven, na te gaan in hoever de beweringen hun in de pen gegeven en de conclusies, die eruit worden afgeleid, werkelijk voor rekening komen van de betreffende filosofen of alleen voor die van 's heeren X concludeerende vruchtbaarheid, — een omstandigheid, die, om de verrassende resultaten, welke zoo'n onderzoek waarschijnlijk zou afwerpen, door mij ten zeerste moet worden betreurd.

Ik geloof, daarom ook goed te doen bij mijn opmerkingen hier me niet te beroepen op het een of andere stelsel, maar alleen en uitsluitend op het gewoon gezond verstand: aan de eene kant toch is een systeem, dat dat niet inhield vrijwel een werktuig geconstrueerd in strijd met de wetten van de mechanica en aan de andere kant stel ik aan mij zelf en aan mijn lezers geen eischen, waaraan te voldoen een klaarblijkelijke onmogelijkheid zou worden. Mocht het intuschen siemand blijken, dat een kritische monomanie hierbij sterker wordt en overwegender dan mijn logica zelf, of ik andere tekortkomingen te voorkomen niet ben in staat geweest dan houd ik me voor welwillende opmerkingen tenzeerste aanbevolen.

Op den voet te volgen wensch ik de betoogen niet, inzoover ik niet partij kies voor of tegen het een of het andere stelsel word dat natuurlijk ook volstrekt overbodig.

Van een algemeen karakter is zeker wel de opmerking, dat de door X ontwikkelde meening in hoofdzaak een negatieve is; ze verdient in zoover dan ook gemaakt te worden op de eerste plaats.

De voornaamste argumenten zijn namelijk niet van een opbouwende aard, maar bestaan in het als onmogelijk voorstellen van de leeringen van anderen. Gevolgen, die daaruit af te leiden zijn, voor de waarschijnlijke waarde van de verkregen conclusies, laat ik hier onbesproken: ik merk alleen op, dat aan het einde van: „Het Causaliteits beginsel” zoo slechts gekomen kon worden tot een: „Is het dan niet eenvoudiger een almachtigen, alwijzen God, schepper van het heelal,” een ten tooneele voeren van het Opperste Wezen, als deus ex machina van een onbeteekende klucht, dat voor een werkelijk religieus mensch een bespotting moet zijn van God zelf.

„Het causaliteits beginsel” is inderdaad een merkwaardig artikel. De hoofdzaak komt echter hierop neer en het is daarom in zijn resultaten vrijwel gemeenplaats, dat in de philosophische puzzle, die we het groote wereldraadsel mogen noemen een of meer onbekenden voorkomen, die we te benoemen wel, maar op te lossen niet of nog niet in staat zijn. Er wordt bij vergeten, dat het niet de vraag is of we de groote onbekende x of y , of Allah of Jahwe, of God, noodlot of toeval, of wereldorde zullen noemen, maar wel welke eigenschappen we aan dien God of dat noodlot mogen en moeten toekennen. Is God een dom materieel of immaterieel ding of wat we, in de gewone beteekenis van het woord, althans om een gedeelte van zijn eigenschappen, als Wezen mogen aangeven. Is God materieel of immaterieel, bewust of onbewust, persoonlijk of onpersoonlijk, zijn evenzoveel vragen, die X voor het nemen van zijn verdere conclusies op te lossen was verplicht geweest.

Of is het zooals van Eeden het zegt in het slot van „De kleine Johannes” Noem die namen niet, zij waren heilig en rein als priestergewaden en kostelijk als voedend koren, doch zij zijn tot draf geworden voor de zwijnen en tot narrekleeders voor de dwazen. Noem hen niet, want hun zin is tot dwaling, hun wijding tot spot geworden. Wie mij kennen wil, werpe die namen weg en luistere naar zichzelf, en zouden we intuïtief redeneerende werkelijk recht

hebben te veronderstellen, zooals ook verondersteld wordt: — de natuurlijke evolutie van de systemen in de richting van de vervolmaking de verschillen terug brengen zal tot wanbegrip en ijdelheid en niets dat een wezenlijkheid in heeft.

Wat het artikel „Twijfel en Waarheid” betreft, wil ik aannemen, dat, wanneer we aanvaarden de conclusie: „De waarheid is het objectieve verband tusschen het een of ander subject en praedicaat” veel inderdaad goed en betrouwbaar is, in hoever echter het verstand dit verband zal bemerken, wanneer het de beslissende werking waarneemt, die het daarop uitoeft en een beslissende werking uitoeft kan, blijft voor mij ondanks het geheele betoog een onopgelost probleem.

Ik weet dus wel dat X en een ander naar waarheid gezocht heeft en zoeken kan, maar niet of de heer X iets gevonden heeft en een ander iets kan vinden.

Ten slotte in dit gedeelte een serie opmerkingen over de voornaamste onderdeelen voornamelijk van het eerste artikel.

Twijfel wordt verdeeld in werkelijke en methodische twijfel, wat waar het eene geen twijfel is neerkomt, nemen we een analoog geval op een verdeling van de filosofen in wijsgeeren en menschen, die artikelen schrijven over wijsbegeerte in de verkeerde onderstelling wijsgeer te zijn.

Dat de heer X de twijfel niet werkelijk verdeeld heeft naar de motieven, die tot twifelen aanleiding geven of de wijze waarop ze is op te heffen bijv. in materiele (waar getwijfeld wordt aan een materieel na te gaan feit), intellectuele en intuïtieve, een verdeling, die voor hem intuschen onbruikbaar was, opent hem de mogelijkheid in een voorbeeld de $2+2=4$ propositie alleen de eerste beschouwende een goedkope overwinning te boeken. Dat bij een bewijs uit het ongerijmde twijfel wordt voorgewend is ook een opmerking bezijden de waarheid: we nemen toch aan een stelling, van welks onwaarheid we overtuigd zijn. Een algemeene twijfel kan verder alleen niet methodisch zijn, omdat in de vooropstellingen werd aangenomen, dat een methodische twijfel inderdaad geen twijfel is.

Arcesilaos, die er openlijk voor uit kwam niets te weten, zelfs niet, dat hij onwetend was, en Pyrrho, die aan zijn leerlingen zooveel wantrouwen meedeelde in hun kennis, dat zij gewoon waren te zeggen: „Wij beweren niets, zelfs niet dat wij niets beweren,” zijn met Anaxagoras, Xenophanes en een legioen anderen de voorbeelden van het door X verkeerdelijk met zich zelf in tegenspraak geachte algemeen-twijfelen; zij dorsten zooals blijkt de uiterste konsekventies wel degelijk te aanvaarden.

Ik merk even op, dat Grieksch voor mij Latijn is en ik hier dus een feitelijk beroep doe op anderen, die het zoo schreven.

Mijn paard is niet uw paard, de waarheid is subjectief, heeft het dan zin dat we spreken? Twee eikenbladeren zijn nooit aan elkaar gelijk, wat spreken we nog. De wezenlijke vraag, die werd vergeten op te lossen is: in hoever verschilt de waarheid voor mij en voor een ander en waarin; de jeugd oefene zich in het bepalen en een filosoof in het scherp stellen van de opgeworpen kwestie.

Series kleinere opmerkingen houd ik in de pen en mijn twee voornaamste voor het volgend gedeelte.

* * *

Over de $2 + 2 = 4$ propositie heeft Kant het zelf gehad in Kritik der reinen Vernunft. Einleitung V (2e uitg.) Zou men oogenschiijnlijk denken, dat $7 + 5 = 12$ een analytische stelling is, bij het verder nagaan blijkt dat het begrip van som 7 en 5 alleen inhoudt de beide getallen vereenigd in een enkel, waarbij volstrekt nog niet gedacht wordt welk getal deze som zijn zal. Eerst wanneer men de aanschouwing te hulp roept en het begrip der getallen zelf loslaat, kan men de eenheden, die te voren te zamen genomen waren in beide getallen, bij elkander beschouwende het getal twaalf zien ontstaan. Deze rekenkundige stelling is dus synthetisch, wat men nog duidelijker inziet, wanneer men groote getallen neemt, terwijl ze als elke mathematische stelling a priori is, omdat ze een zekerheid inhoudt, die alleen de ervaring niet geven kon.

Het is volgens Kant, omdat een stelling, die alleen op ervaring berust zou moeten geformuleerd worden: in zoover we tot nog toe waargenomen hebben, zijn er op dezen regel geen uitzondering, noodzakelijk, dat ondervinding slechts geeft aangenomen en comperatieve algemeenheid.

De objectieve waarheid van den heer X. staat dus in een nauwer verband tot de synthetisch a priori'sche oordeelen dan hij wellicht zelf gedacht heeft.

Ook over de logische mirakels zei ik gaarne een enkel woord.

Een ieder weet, dat uitdrukkingen als een dood lijk, een dubbele porte-bris e deur enz. pleonasmen zijn, een dood lijk heusch niets anders is dan een levend, of dat pleonasme, al spreken we ook wel van levende mummies, volstrekt de meening niet wettigt, dat er ook levende lijken kunnen zijn.

We mogen redelijkerwijze dus veronderstellen, dat deze logische mirakelen heel wat minder miraculeus zullen zijn dan de logica van een zeker jongmensch, dat aan filosofie doet.

Inderdaad, wanneer we in het begrip „feit” hebben opgenomen: heeft een oorzaak, wordt „veroorzaakt feit” een uitdrukking, die we taalkundig pleonastisch moeten noemen, in begrip niet anders dan „feit” zelf, trekken we nu op grond van dit pleonasme de konsekwentie, dat er ook niet veroorzaakte feiten zouden zijn, dan komt practisch deze konsekwentie hierop neer, dat we door het opgeven van een gedeelte van onze vooropstellingen, de inhoud van ons begrip hebben verruimd en dus over zijn gegaan tot andere benamingen. De konsekwenties van een verandering van onze praemissen kunnen nu tweeledig zijn: het is mogelijk, dat we zoo zouden overgaan of van het eene systeem in het andere, of van het eene begrip tot een ander, dat we eerst spraken over een stoel en later over een bankje, terwijl niet is buitengesloten dat we van het begrip in de realiteit op geen enkele wijze iets terugvinden kunnen, wanneer het niet noodzakelijk is, dat elk begrip met een realiteit correspondeert.

Een onveroorzaakt feit nu, wordt gemeenlijk een toeval genoemd, — een woord, dat, waar het spraakgebruik geen rekening houdt met de filosofie, overbodiglijk gevormd werd — en er komt plaats voor in ons filosofisch denken, zoodra we de causaliteit (en misschien ook de finaliteit) ontkenning op gingen bouwen een wijsgeerig systeem.

De onbewuste wil van Hartmann — door X met misplaatste geestigheid onpersoonlijk genoemd — is ook in feitelijkheid uit zoo'n pleonastische uitdrukking te verklaren, Hartmann bedoelt er mee, wat in eigenschappen met een wil overeenkomt, maar de bewustheid, die we daaraan toekennen, mist.

Ik kan van de logische mirakels natuurlijk hiermee me niet afmaken en ben dus verplicht tot een nader betoog: ik wil dit geven in enkele voorbeelden.

De eigenschappen van de Platonische of regelmatige lichamen bekend veronderstellende, is naar inhoud al is het ongedefinieerd het begrip aanwezig van het regelmatige lichaam.

Spreeken we nu van een regelmatig lichaam begrensd door regelmatige veelhoeken en leiden we hieruit af het bestaan van zulke door onregelmatige veelhoeken begrensd, dan verruimen we zodoende ons begrip Platonisch lichaam.

Reëel beeld van deze begripsverruiming krijgen we, definiërende: „een regelmatig lichaam wordt begrensd door gelijk en gelijkvormige veelhoeken en veelvlakshoeken” we vinden dan door een eenvoudig bewijs, dat behalve de Platonische lichamen voldoen die tetraeders, die door vier congruente driehoeken worden begrensd, terwijl we als definitie van alle nu-regelmatige viervlakken vinden: „Een viervlak is regelmatig, wanneer het door in oppervlak gelijke driehoeken wordt begrensd”.

Evenzoo is het, dat we van een driehoek sprekende, waarvan de som van de hoeken 180° is, de onderstelling opwerpen, dat er ook driehoeken zijn, waarin de som van de hoeken van 180° verschillend is. Het is bekend, dat deze stelling in het platte vlak een ongerijmdheid zou zijn, en het spreekt dus vanzelf, dat we een realiteit ermee overeenkomende alleen kunnen vinden op een ander oppervlak. Ze is te vinden op de oppervlakken van positieve en negatieve kromming.

* * *

De heer X., die zijn denkbeelden rondvent als een markt-schreeuwer zijn misbakken porcelein of een schandaal-kolporteur zijn piquante lectuur, heeft sinds het eerste gedeelte van mijn schrijven in druk kwam, onze filosofische litteratuur verrijkt met een artikel, waarin Büchner den mantel wordt uitgeveegd.

Dit vechten nu tegen de dii minores van een filosofische richting wordt werkelijk even walging wekkend als het philanthropische geliefhebber van enkele dames, die al collecteerende voor een goed doel vaak meer geld vertrammen dan ze zoo allemaal bij beetjes bij elkaar brengen. Werd intusschen een aanval bedoelt op het materialisme, dat

natuurlijk, na door verscheiden eminente denkers verworpen te zijn, bij lange na nog niet is verdoemd: Marx, de groote wijsgeer van de sociaal-demokraten die als zoodanig het meest en dezen tijd en den toekomst heeft, was een nuttiger onderwerp geweest voor 's heeren X epistel.

Dat de materialisten niet beweren, wat hun in den mond wordt gelegd, kan ten overvloede blijken bij een lezing van D. G. Jelgersma's Oratorie en Wijsbegeerte, waarin de gegeven denkwijzen typeeren moeten een naief materialisme, waarvan waarschijnlijk allen, die over deze kwestie hebben nagedacht weer zijn terug gekomen. We zien gemakkelijk in, waar onze waarnemingen niet anders kunnen uitdrukken dan een betrekking tusschen ons en iets wat onafhankelijk van ons genoemd kan worden: we onze voorstellingen zullen hebben af te scheiden van dat zelfstandig bestaande.

Materialisme wordt dan bijna eensluidend met de andere vormen van metaphysisch monisme, en we verstaan er onder: het metaphysch stelsel, dat de zelfstandige werkelijkheid, die aan physische verschijnselen beantwoordt, veronderstelt, tegelijk, die te zijn welke aan alle andere verschijnselen ten grondslag ligt.

De heer X. is dus bij zijn aanval op het materialisme aan het paneel zagen uit ongesloten deuren.

De toepassing van waarschijnlijkheidsrekening is verder een geniale inventie van de opperste nonsensialiteit, alleen in staat om burgers en buitenlui te oversupradiaboliseeren, maar niet een bewijs te leveren voor of tegen eenige onderstelling.

We kunnen waarschijnlijkheidsrekening alleen toepassen ingeval iets afhankelijk is van verschillende factoren, welke bepalen of het eene dan wel het andere verschijnsel zich zal voordoen, wanneer beide gelijkelijk voorkomen konden: hoogstens kon dus een argument gevonden worden tegen wie het toeval het bestuur wilde opdragen over ons heelal, maar waar vergeten werd na te cijferen, welke waarschijnlijkheid er was, dat atomen onderworpen zouden zijn aan Gods wil of de heer X komen kon tot een waarachtig resultaat, verliest het betoog zelfs in dit opzicht alle waarde.

De heer X krijgt alleen wat voorop gesteld werd als uitkomst.

Het hier gebruiken van een atoom theorie, die vroeger verworpen werd, is uitvloeisel van een taktiek, waarbij, het doel iets te heiligen heeft: met de atoom-theorie viel toch het gansche bewijs.

De atoom-theorie voert verder alleen tot een toevalshypothese, omdat we, wederrechtelijk waarschijnlijkheidsrekening toepassende, ontkenning de eigenschappen enz. welke aan de atomen worden toegekend en dus de toevalligheid van al wat gebeurt vooropstelden: die eigenschappen beperken in de berekeningen uitermate het aantal mogelijke gevallen.

Verdere opmerkingen zijn van minder beteekenis of zouden mij afvoeren van het partij-looze standpunt dat ik zooveel mogelijk heb betracht.

* * *

Wie zelfs algemeene twijfel gepoogd heeft te bestrijden met argumenten, wat monnikenwerk is, omdat wie algemeen twijfelt geen waarde hecht aan een logisch betoog, kan ik deze stukjes ter lezing ten zeerste aanbevelen; misschien mogen ze ook anderen geleerd hebben in het vervolg zich in postuur te stellen, wanneer iemand met een ontzettend gebaar zijn banbliksems slingert naar hooggeschatte personen.

W. ESTOR.

ROTTERDAM, 13 Febr. '03.

ERRATA. Pag. 126 1e kolom 2e regel staat wa a r o m moet zijn waarvan; 2e kolom 12e regel baseeren moet zijn taxeeren; Pag. 127 1e kolom regel 15 staat zich te veel; regel 26 contract voor contact; regel 49 zijn voor het; regel 51 deel voor doel; regel 61 terwijl voor tenzij.

Het voeren van polemiek in 't S. W.

Vaak gebeurt 't, dat in 't S. W. op goed doordachte en goed gestelde stukken repliek komt, dat zoowel van vorm als inhoud inferieur is aan het stuk, dat beoordeeld wordt.

't Is natuurlijk plezierig, dat het S. W. ons de gelegenheid geeft van gedachten te kunnen wisselen, wanneer echter een stuk geschreven is, dat tendensieus is van achter-affe bedoelingen dan mag zoo'n stuk niet ter opname ingezonden worden.

Een dergelijk stukje verscheen in 't S. W. van de vorige week.

Estor schrijft een kritische beoordeeling van X's Hypermodernisme.

Hij begint met te zeggen, dat hij het stuk van X. nog niet goed verwerkt heeft om als beoordeelaar op te treden. Later zegt hij: „Het spijt mij zeer, dat ik, zoo opnemende een taak, waartoe ik niet berekend ben, in onvermijdelijke breedprakigheid volumineuser zal moeten werken dan logisch noodwendig schijnt”, — maar waarom beoordeelt hij dan het stuk??

Hij geeft als reden op, dat het wezenlijke, het essentiele de a tot de z van zijn betoog is, het aantoonen dat 't een domme daad was van X om die artikelen te publiceeren; het onderwerp is te moeilijk voor een jongmensch. Behalve deze reden ben ik zoo vrij mijzelf een antwoord op die vraag te geven, dat den kritikus misschien wel grieven zal. Op verschillende plaatsen geeft hij te kennen niet onbekend te zijn met den schrijver, op twee andere plaatsen zegt hij, 't geschrevene, niet den schrijver te willen beoordeelen, neemt men nu in aanmerking dat het geheele stuk grievend is voor X., dan mag „qui s'excuse s'accuse, hier zonder twijfel worden toegepast.

Ook de vorm van Estor's beoordeeling laat veel te wenschen over.

Feitelijk had ik met dat stukje moeten wachten tot het slot van Estor's kritiek gekomen was, ik vreesde echter door uitstel geen zin meer te hebben dit neer te schrijven.

F. C. VAN LIER.

I. Kant en de Godsbewijzen.

Er zullen vele valsche profeten opstaan, en velen verleiden.
MATTHEUS XXIV: 11.

Misschien is 't niet ongewenscht, wanneer wij eens kort nagaan, welke „gewichtige argumenten” Kant aanvoert tegen de aloude bewijzen voor het bestaan van God. In zijn „Kritik aller Theologie aus speculativen Principien der Vernunft”¹⁾ beweert hij: Ich behaupte, dasz alle Versuche eines bloz speculativen Gebrauches der Vernunft in Ansehung der Theologie gänzlich fruchtlos und ihrer inneren Beschaffenheit nach null und nichtig sind; dasz aber die Principien ihres Naturgebrauchs ganz und gar auf keine Theologie führen, folglich, wenn man nicht moralische Gesetze zum Grunde legt, oder zum Leitfaden braucht, es überall keine Theologie der Vernunft geben könne. Denn alle synthetischen Grundsätze des Verstandes sind von immanentem Gebrauch derselben erfordert, wozu unser Verstand gar nicht ausgerüstet ist. Soll das empirisch gültige Gesetz der Causalität zu dem Urwesen führen, so müsste dieses es aber, wie alle Erscheinungen, selbst wiederum bedingt. Deze bewijsovering is echter geheel en al verkeerd. Immers noch zuiver analytisch, noch zuiver empirisch kan men het Godsbestaan aantoonen. Kant had daarvoor niet zulke groote omwegen noodig²⁾. Weliswaar zijn er weleens bewijzen geleverd, die zuiver analytisch waren, maar deze zijn dan ook gebleken niet steekhoudend zijn. Een voorbeeld daarvan is 't zoogen. ontologische Godsbewijs van den H. Anselmus.

Hij redeneert aldus: „In mijn geest bestaat 't idee van een wezen, zoo groot, dat geen grooter kan worden gedacht. Dus bestaat dit wezen. Immers, wat niet alleen gedacht wordt, maar ook bestaat, is grooter dan dat, hetwelk slechts gedacht wordt. Dus moet dat, wat zoo groot is, dan geen grooter kan gedacht worden, ook bestaan”. Dit is echter niets anders dan een overspringen van een gedachte op een werkelijkheid en als zoodanig verkeerd. Maar nu is 't toch blijkbaar verkeerd, wanneer Kant aankomt met de bewering, dat alle bewijzen voor het Godsbestaan, zouden zijn terug te brengen op het ontologische. Die welke wij gegeven hebben, nemen tot algemeen analytisch principe een empirisch feit aan, zooals „het bestaan”, „de wereldorde” etc. en dus houdt onze bewijsovering juist 't midden tusschen de twee mogelijkheden, die Kant vooropstelt.

Bovendien komt Kant hier weer aan met de bewering, dat het causaliteitsbeginsel slechts empirisch is en dus op

¹⁾ Kritik der reinen Vernunft von Immanuel Kant (Professor in Königsberg, der kön. ek.) Dritte unveränderte Auflage. Riga bey Joh. Fried. Hartknoch 1790.

Elementarl. II Th. II abth. II Buch III Elaupst pg. 664 (12 r. v. b. — o. r.). Genoteerd voor W. Estor.

²⁾ De heer W. Estor ergere zich daaraan niet.

een empirische eerste oorzaak terugvoert. Maar we zagen reeds, dat dit een enorme dwaling is. Het causaliteitsbeginsel bezit een absoluut algemeene geldigheid, het bezit wel degelijk objectieve waarheid. In een vorig stuk¹⁾ hebben we langs verschillende wegen aangetoond, dat al wat ontstaat, een oorzaak hebben moet. We zagen ook, hoe Kant noodzakelijkerwijze tot zijn subjectivisme komen moest²⁾ maar dan kunnen we gerust zijn kritiek ter zijde leggen, want dan heeft hij niet voor ons geschreven³⁾.

Maar laten we kalm hooren, wat hij verder tegen het kosmologisch bewijs argumenteert:

„Setzet dagegen: es gebe eine schlechthin, notwendige Weltursache auszer der Welt, so würde dieselbe, als das oberste Glied in der Reihe der Ursachen der Weltveränderungen, das Dasein der letzteren aus ihrer Reihe zuerst anfangen. Nun müsste sie aber alsdann auch anfangen zu handeln, und ihre Causalität würde in die Zeit, eben darum aber in den Inbegriff der Erscheinungen, d. h. in die Welt gehören, folglich sie selbst, die Ursache, nicht auszer der Welt sein, welches der Voraussetzung widerspricht.”⁴⁾

Vooreerst kunnen we daarop een indirect antwoord geven. Dat er een noodzakelijke oorzaak bestaan moet, is evenzoo evident als dit, dat niet alles contingent d. w. z. van een ander zijn kan. Ik laat nu even buiten beschouwing of deze in, of buiten de wereld is, maar in ieder geval is de stelling valsch:

„Es existiert überall Kein schlechthin nothwendiges Wesen, weder in der Welt, noch auszer der Welt, als ihre Ursache.” Maar daarenboven, daar de eerste oorzaak, juist omdat ze niet weder een oorzaak heeft, maar noodzakelijk is, buiten de rij der verschijnselen staat, zoo valt haar Causaliteit niet in den tijd, zij begint dus niet te handelen, maar is onveranderlijk, en bestaat dientengevolge niet in, maar buiten de wereld. Maar daarmede zijn Kants bezwaren nog niet opgelost. „Wenn man aber einmal den Beweis Kosmologisch anfängt, indem man die Reihe der Erscheinungen und den Regressus in derselben nach empirischen Gesetzen der Causalität zum Grunde legt: so kann man davon nachher nicht abspringen und auf etwas übergehen, was gar nicht in die Reihe als ein Glied gehört.”⁵⁾

Maar als dat waar is, dan kan men ook aldus redeneeren: ik bezit een horloge, dat hij van B heeft geleend, B heeft het van C, C weder van D etc. geleend. Dus is het horloge nooit door een horlogemaker vervaardigd. Maar evenals nu de leener slechts krachtens een oorspronkelijke vervaardiging van het horloge, het verder kan leenen, zoo kunnen ook de dingen dezer wereld zich slechts krachtens een oorspronkelijke schepping oorzakelijk ontwikkelen⁶⁾, maar daarvoor is het dan absoluut noodzakelijk, dat de causaliteit van de eerste oorzaak een geheel andere is dan die van de eerste oorzaak een geheel andere is dan die van de middelloorzaken.

We hebben een vorig maal reeds gezien, hoe we zodoende kwamen tot de analoge relaties. Bovendien daar de synthetisch apriorische oordeelen ten eenenmale absurd zijn⁷⁾, zoo volgt uit de algemeenschap van het causaliteitsbeginsel, dat wij voor de rij van oorzaken in de wereld een uit zich zelf zijnde oorzaak noodig hebben. Daar nu deze noodzakelijk, onveranderlijk en ongeschapen is, zoo staat zij buiten de rij en is dus niet van deze wereld. Het verstand vordert dit onmiddellijk, daar de empirische oorzaken ontoereikend blijken te zijn. Maar Kant wil zelfs nog verder gaan. Men zal er zich over verwonderen, maar de geniale Kant tracht het kosmologisch bewijs identisch te verklaren met het ontologische. Hoevelen spraken hem dit niet na⁸⁾! „Alle Blendwerke im schlieszen entdeckten sich om leichtesten, wenn man sie auf schulgerechte Art vor Augen stellt (Juist, Kant)⁹⁾. Hier ist eine solche Darstellung. Wenn der Satz richtig ist: ein jedes schlechthin notwendiges Wesen ist zugleich das allerrealste Wesen; so muss es sich, wie alle bejahende urteile, wenigstens per accidens

¹⁾ Het causaliteitsbeginsel.

²⁾ Twijfel en waarheid.

³⁾ De heer Estor vergeve 't mij, ik kan zoo'n uitvinding niet geniaal vinden.

⁴⁾ Kritik der reinen Vernunft von Immanuel Kant etc. etc. Vierter Widerstreit der transcendentalen Ideeën. Antithesis rechts 2^e regel van onderen tot 3^e regel van 't eind. (Er staan geen pgs, wist gij dat, W. Estor). Genoteerd voor den heer W. Estor.²⁾ In de aanmerk. daarop 6. 7. v. o. — 107. v. b. Genot voor W. Estor.

⁵⁾ Zie het causaliteitsbeginsel.

⁶⁾ Een vergissing, mijnheer Estor.

⁷⁾ Gij ook, mijnheer Estor?

⁸⁾ Vindt gij dit niet te amicaal, mijnheer Estor?

⁹⁾ Mijnheer Estor, hoe is 't?

(Zie vervolg Tweede Bijvoegsel.)

TWEEDE BIJVOEGSEL

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD

van DONDERDAG 26 FEBRUARI 1903.

umkehren lassen; also: einige allerrealste Wesen sind zugleich schlechthin notwendige Wesen. Nun ist aber ein ens realissimum von einem andern in keinem stücke unterschieden, und, was also von einigen unter diesem Begriffe enthaltenen gilt, das gilt auch von allen. Mithin werde ichs (in diesem Falle) auch schlechthin umkehren können, d. i. ein jedes allerrealstes Wesen ist ein notwendiges Wesen. Weil nun dieser satz bloß aus seinen Begriffen à priori bestimmt ist, so muß der bloße Begriff des realsten Wesens auch die absolute notwendigkeit desselben bei sich führen, welches eben der ontologische Beweis behauptet und der kosmologische nicht anerkennen wollte, gleichwohl aber seinen Schlüssen, ob zwar versteckter Weise unterlegte".

Waarlijk als men dit alles leest, dan begint bijna de moed te ontzinken daarop te antwoorden. Moet men Kant beschuldigen van kwaden trouw of is 't een gevolg van zijn „overgroot geniaal verstand." 1) Het groote onderscheid toch tusschen het ontologische en kosmologische bewijs is hierin gelegen, dat het eerste van een „gedacht" oneindig wezen tot het bestaan ervan er van besluit en het tweede uit het idee van een noodzakelijk wezen, dat bewezen is te moeten bestaan, besluit tot zijn oneindigheid. Wij hebben in het geheel niet uit het begrip van het meest reële wezen besloten tot zijn noodzakelijkheid. Wanneer subjeet en predikaat 2) toevallig eens omkeerbaar zijn, kan het schijnen alsof het predikaat van de omgekeerde stelling is afgeleid uit haar subjeet. Wij kunnen hier in ons geval aldus de stelling omkeeren: Ieder oneindig wezen is noodzakelijk. Maar deze afleiding konden we daarom niet gebruiken, omdat vooraf bewezen zou moeten worden, dat oneindig en noodzakelijk omkeerbare begrippen zijn. Het zou evenzoo verkeerd zijn als 't volgende: stel uit 't begrip mensch leiden me af vrijheid dus: Ieder mensch is vrij en dan daaruit 't gevolg trekken; Eenige vrije wezens zijn menschen.

Daarenboven, zoo uit het begrip van het „allerrealste Wesen" zijn noodzakelijkheid gevolgd was, zoo was deze van dezelfde orde als zijn oneindigheid. Is nu de oneindigheid slechts gedacht, dan moeten wij dit ook besluiten voor de noodzakelijkheid, wil ze reël zijn, dan moet ook de oneindigheid, waaruit ze is afgeleid, als reël zijn bewezen. En dit is juist de groote fout van het ontologische bewijs en Kant maakt zich dus schuldig aan hetzelfde euvel, waartegen hij zoo hevig te velde trekt. Is dit alles een gevolg daarvan dat hij een genie is?

Voor 't overige heeft Kant bezwaren tegen het causaliteitsbeginsel en verschillende verstandswetten. De verschillende dwaze gevolgen hebben we daarvan reeds gezien en we kunnen dus geschikt eindigen met een aanhaling van Schopenhauers' Kritik der Kants'chen Philosophie 3):

„Eben jener von Kant ganz übersehende Unterscheid zwischen abstracter und anschaulicher Erkenntniss war es aber deren Gegensatz und Inkommensurabilität den alten Philosophen so viel zu schaffen machte, in den Philosophemen der Eleaten, in „Platons Lehre von den Ideen in der Dialektik der Megariker und später den Scholastikern, im Streit zwischen Nominalismus und Realismus, zu welchen den sich spät entwickelnden Keim schon die entgegengesetzte Geistesrichtung des Platon und des Aristoteles enthielt. Kant aber der auf „eine unverantwortliche Weise die Sache ganz vernachlässigte," bemächtigt sich nun der Worte (hiermede worden bedoeld de Grieksche woorden voor abstracte en empirische kennis) als wären sie noch herrenlos um seine „Dinge an Sich" und seine Erscheinungen damit zu bezeichnen.

Jammer, dat Schopenhauer niet inzag, dat daardoor Kants geheele Kritik waardeloos wordt. En hoe schoon gaat Christus' voorspelling, aan 't hoofd van dit opstel geplaatst niet in vervulling!

X.

1) Hu wat een vreemde woorden, begrijpt gij 't zeergeleerde Estor?

2) Cr. d. r. V. etc 636. 8. r. v. b. — pag. 637 2r v. b. Genoteerd voor den heer Estor.

3) Sämtliche Werke 1ster Band blzd. 606 (Editie Philip Reclam Jun). Genoteerd voor den heer Estor.

De aanhaling is een weinig veranderd omdat, er Grieksch in voorkomt.

Noodlijdende Javanen.

Op de Societeit Phoenix is neergelegd een intekenlijst ten voordeele van de noodlijdende Javanen, waarvoor reeds vroeger geldelijke offers zijn gevraagd. Dat het hier een goed doel betreft behoeft zeker geen betoog; de ellendige toestand der Javanen op dit oogenblik is overbekend en ook reeds vroeger in dit blad besproken. Zeer veel is noodig om in die ellende eenige leniging te brengen.

Voortdurend wordt veel gevraagd voor sociale nooden in den lande; vergeten we echter onze bruine broeders en zusters in de tropen niet, die in het land dat ons zoo vele rijkdommen geschonken heeft en nog schenkt, de diepste armoede ten prooi zijn.

En waar thans uw offer gevraagd wordt, geeft men u daarvoor in ruil de gelegenheid een avond aangenaam door te brengen. Een Haagsche tooneelclub nam, gesteund door de vereeniging „Oost en West", het initiatief tot een liefdadigheids-soirée, waarop zij zal vertolken „Het Poortje" van Frederik van Eeden, het vorige jaar alhier met zeer veel succes opgevoerd door het Delftsch Studenten Tooneelgezelschap.

Vooraf gij eerste-jaars die, door geen examen verontrust, tijd te over hebt, gaat thans eens naar den Haag, niet om te feesten en te brassen, maar nu kalm genietend een avond doorbrengende, daardoor tevens uw penningske offerende op de schaal die zoo overvol moet zijn, wil zij iets kunnen bijdragen tot leniging van nood.

C. H.

LITTERATUUR EN KUNST.

Allerlei Menschen

door J. DE MEESTER.

Het boek bestaat uit een groot aantal kleine verhaaltjes, ieder op zichzelf een afzonderlijk geheel vormend. De bedoeling van den schrijver is het blijkbaar geweest ons de zielstoelstanden van onderling zeer verschillende menschen te toonen. Dit nu is hem echter, althans voor mijn gevoel, slechts gedeeltelijk gelukt.

Want, al ontstond ook bij mij, onder het lezen, een oogenblik van meevoelen, van een werkelijk zich geheel verplaatsen in den beschrevenen toestand, was nimmer sprake. Steeds bleven het beschrevene personen, aan wien, hoewel zij ongetwijfeld vaak zeer fraai uitgebeeld werden, juist dat ontbrak, wat ze bezitten moeten, wil de schrijver ze voor ons laten leven.

Het is uiterst moeilijk uit te maken, waardoor dit feitelijk komt. Misschien heeft de schrijver er zelf wel in het geheel geen schuld aan, komt het slechts, doordat wij ons persoonlijk niet in zoo'n karakter indenken kunnen, zijn gedachten-gang, die zóózeer van de onze verschilt, voor ons niet te volgen is.

Zeldzaam is ongetwijfeld het talent van De Meester om ons door enkele woorden op de hoogte der toestand te brengen, en ons daarbij tegelijkertijd belang voor de beschrevene personen in te boezemen. Terwijl een andere schrijver ons vaak bladzijden vermoeit met uitvoerige beschrijvingen, weet hij met enkele volzinnen hetzelfde, doel even goed, zoo niet beter, te bereiken. Hij bezit dan ook ongetwijfeld een groote gave over het woord. En wanneer men daarbij bovendien weet, dat zijn stijl aangenaam is, zullen misschien velen zich zeer verwonderen, over hetgeen ik in het begin over dit boek gezegd hebt.

Door die opmerkingen heb ik dan ook volstrekt geen oordeel willen uitspreken over het talent van De Meester, maar slechts mijne, gedurende het lezen, ontvangen indruk willen weergeven. Het zou mij trouwens weinig passen, het talent van een schrijver naar een enkel boek te beoordeelen.

De schrijver is in enkele schetsjes heel wat gelukkiger geweest dan in andere. Want, terwijl het hem vaak gelukt persoon en karakter hoofdzak te laten blijven, treedt ook soms in andere gevallen het dikwijls onbeduidende verhaaltje op den voorgrond. Tot zijn beste schetsjes reken

ik: Jules, de reformjapon, twee brieven en enkele andere.

J. de Meester lijkt mij echter voor tooneelschrijver beslist niet geschikt. Zijne tooneelstukken toch konden me in het geheel niet boeien. Zij zijn noch brokjes leven, noch juist uitgewerkte zielkundige studies. Zij vormen een tusschen- ding, waarbij bovendien de handeling veel te wenschen overlaat, en het ontbreken van een hoofdgedachte het verdere ertoe bijbrengt om ze tot prullen te maken.

A.

BOEKBESPREKING.

Hundert Jesuitenfabeln von Bernhard Dutz. S. J. Freiburg, Herder Preis 50 Pf., karton 70 Pf. (VIII u 110s).

Een ieder, die de waarheid lief heeft en die niet vertrouwt op praatjes van „hooren zeggen”, kan ik dit boekje ten zeerste aanbevelen. Uit de enorme massa onwaarheden ontstaan uit haat en onverstand, zijn er honderd gekozen, van een meer moderne datum. Kort en zakelijk worden ze weerlegd en bovendien leest 't boekje zeer onderhoudend. Moge een ieder, die niet in staat is uitgebreidere werken te bestudeeren, dit boekje eens ter hand nemen en genezen worden van erfelijke vooroordeelen, welke een katholieke orde van geleerde en werkzame mannen, gemaakt hebben tot een mikpunt van allerlei beschimpingen.

E. B.

INGEZONDEN.

Waarde Redactie.

Een enkel woord naar aanleiding der laatste nummers. De tijd ontbreekt me, om hier thans mijne meening neer te schrijven over de staking van het spoorwegpersoneel. Maar ik wil toch den heer S. verzekeren, dat ik vast en stellig overtuigd ben, dat verschillende Delftsche studenten in staat zouden zijn niet al te uitgebreide blok- en wisselposten volzeker te bedienen. En ik hoop toch wel, dat de heer S. niet ook mij onbekendheid met sein- en wisselwachtersposten zal verwijten.

Dankzeggende voor de plaatsing.

W. J. NIERMEYER.

CORRESPONDENTIE.

F. B. H. A. en G. W.

We kunnen lange stukken van derden over dit onderwerp niet plaatsen. De copies liggen ter uwer beschikking op het redactie bureau.

AGENDA.

DELFT.

Vrijdag 27 Febr. Stads Doelen. Soc. Dem. Arb. Partij: Openbare Vergadering. Spreker G. W. Melchers, lid der Tweede Kamer. Onderwerp: „Het Militairisme”. Een woord naar aanleiding van het oproepen der lichten 1901—1902; 8 uur.

Zaterdag 28 Februari. Stads Doelen. Delftsche Operetten-Vereeniging: „Surcouf, de Kaper”; 7½ uur.

Maandag 2 Maart. Logezaal, Choorstraat 16a. Delftsch Theosofisch Centrum: Voordracht door den heer J. L. M. Lauweriks. Onderw.: „Over het Schoone”; 7½ u.

Donderdag 5 Maart. Stads Doelen. Leeghwater. Voordracht van den heer A. B. Japikse over: „Het staal-vorm-gieten”; 8 uur.

DEN HAAG.

Vrijdag 27 Febr. Ned. Tooneel: „Om de Kroon”; 8 uur.

Zaterdag 28 Febr. Gebouw voor K. en W.: „Een dag Khalif”; 7½ uur.

Fransche Opera: „Messaline”; 8 uur.

Dinsdag 3 Maart. Pulchri Studio: Concert van het Toon- kunstkwartet, met medewerking van Felicia van IJzeren, Anna Bastiaans en Bolle; 8 uur.

Kunstkring: Concert van Jean ten Have en Joh. Wijs- man; 8 uur.

Donderdag 5 Maart. Kunstkring: Concert van Harold Bauer en Pablo Casals; 8 uur.

ROTTERDAM.

Vrijdag 27 Febr. Groote Schouw- b.: „Miss Hobbs”; 8 uur.

Zaterdag 28 Febr. Tivoli-Schouw- b.: „De brompot”; 8 uur.

Groote Schouwburg. Ned. Opera: „Fidelio”; 8 uur.

Woensdag 4 Maart. Tivoli-Schouw- burg: „Blondelok en Mondjerood”; 2 uur.

ADVERTENTIEN.

DEN HAAG. **SPUISTRAAT 12** DEN HAAG.

Nieuw! — Geopend: — Nieuw!

AMERICAN LUNCH-ROOM.

Bodega, Restaurant (Koude Keuken) den geheelen dag.

DUITSCH, PILSENER EN MÜNCHENER-BIER.

Prima consumptie.

Billijke prijzen.

Bierbrouwerij IJsfabriek

P

voorheen A. VAN BERCKEL & ZOON.

SPECIAAL

PILSENER BIER.

Lombergplaten,

de meest gebruikte Plaatsoort van Nederland;
alsook de zoo gunstig bekende

ANILIN-, BARNET-, HERZOG-,

MARION- & VICTORIA-PLATEN.

Te DELFT uitsluitend verkrijgbaar bij:

ADR. VAN OOSTEN,
Brabantsche Turfmarkt 65.

Café-Restaurant HOTEL CENTRAL.

Levering van Déjeuners, Diners, Soupers, Koude en Warme Schotels.

Uitstekende gelegenheid om te Dineeren ook bij abonnement.
Pilsener Urquell. Franziskaner Leistbräu.

Verschillende appartementen voor Vergaderingen.
G. M. VAN DE SEIJP Hz., Cuisinier.

Restaurant J. L. BÜHLER,
Houttuinen 2, Delft.

Specialiteit in:

FRANZISKANER LEISTBRÄU.
PILSENER-URQUELL.
BIERHANDEL. WIJNHANDEL.

Levering aan huis van prima
BORDEAUX-, RIJN-, MOEZEL-, CHAMPAGNE-
en MORGENWIJNEN,
tegen concurreerende prijzen.

WINTERSHOTELS.

DEJEUNERS, DINERS en SOUPERS.
WARME en KOUDE DAG- en AVONDSHOTELS.

ZEEUWSCHE OESTERS.

Geopend tot 2 uur 's nachts.

Het weekblad „De Nederlandsche Sport” ligt
ter lezing.

Bloemenmagazijn S. BRUIGOM.
HOUTTUINEN. Telefoon interc. 6.

Bloemwerken van kunst en smaak.

Met eerste prijzen bekroond. Nat. Tuinb. Tent. te Zeist Aug. 1902.

VERSIERINGEN, POTTERY enz.

Speciaal ingericht voor verzending.

REUZENBLOEMIGE CHRYSANTHEMUMS.

Heden verscheen:

DE GODSDIENSTEN DER WERELD

NAAR

G. T. BETTANY.

Voor Nederland bewerkt en op vele punten herzien en uitgebreid

DOOR

DR. J. G. BOEKENOOGEN.

Te verschijnen in 30 afleveringen à 25 cents.

Artistiek gebonden in 2 prachtbanden f 8,90.

Behandeld worden: de Godsdiensten der onbeschaafde volken, de Godsdiensten in China en Japan. Brahmanisme, Boedhisme, Parzisme. Oude Europeesche Godsdiensten, n.l. Grieksche, Romeinsche, Germaansche, Scandinavische, Slavische en Keltische Godsdiensten. Egyptische en Voor-Aziatische Godsdiensten. De Islam. Het Jodendom en het Christendom.

Zeer vele prachtige illustratiën versieren den tekst, zoodat van het meest interessante ook een aanschouwelijk beeld wordt gegeven. Aan deze illustratiën wordt zeer veel zorg gewijd.

Voorhanden in den Boekhandel

J. WALTMAN Jr.

BINNENWATERSLOOT 33 - DELFT.

Abonneert U op:

„SPORTKRONIEK”.

Weekblad voor Sport.

VERSCHIJNT DONDERDAGS.

Abonnementsprijs f 3,50 (bij vooruitbetaling).

Uitgever:

J. WALTMAN Jr. - Delft.

UIT ONZE KOLONIËN

DOOR

H. VAN KOL.

Geïllustreerd met 36 groote platen, vele gravures tusschen den tekst en 3 kaarten.

Geen boek zal met meer belangstelling worden ontvangen dan de reis in onze Koloniën door H. VAN KOL.

„UIT ONZE KOLONIËN” door H. VAN KOL zal worden uitgegeven in royaal 8° formaat en compleet zijn in 12 afleveringen van 4 vel druks met 3 platen of in eens gebonden.

De prijs per aflevering is 50 cent.

Het werk compleet gebonden f 6,90.

Reeds thans is uitgebreid prospectus verkrijgbaar, terwijl de exemplaren onmiddellijk bij verschijnen voorhanden zijn in den Boekhandel

J. WALTMAN Jr.,
Binnenwatersloot 33.

